

XXII. Respondetur, quod S. Thomas nomine pœnitentiæ interioris non intelligit solum dolorem illum prout antecedit confessionem, et est actus virtutis disponens ad gratiam; sed loquitur de illo dolore ut subsequitur sacramentum, et causatur ab illo. Dicit enim S. Thomas in hac quæstione, art. i ad tertium: « Quod totum illud simul (id est, confessio et absolutio) est causa secundi, id est, pœnitentiæ interioris, quæ est res et sacramentum simul. » Est autem causata illa pœnitentia, seu dolor ab absoluteione, non ut præcise disponit ad gratiam, ex ipsa natura virtutis; sic enim nihil recipit a sacramento, sed antecedit ipsum, et causat confessionem; causatur autem ab absoluteione et sacramento, quatenus accipit vim et elevationem ad operandum gratiam sacramentalem, et causandum ex opere operato; quod maxime convenit illi dolori in quantum ordinat hominem ad claves Ecclesiæ, et detestatur peccatum cum subiectione ad illas; quæ subiectio et ordinatio etiam in sacramento informi manet, et sic accipit elevationem ad causandum gratiam ex opere operato, de facto quidem et in actu secundo, si nulla obstat indispositio: si autem sit aliquod impedimentum, tantum in actu primo.

XXIII. Quod totum expressit S. Thomas in iv, dist. XXI, quæst. i, art. i, quæstiuncula ii ad primum ubi inquit: « Quod pœnitentia interior potest considerari dupliciter; uno modo prout est quidam actus virtutis: et sic interior pœnitentia est causa exterioris, si ut in aliis virtutibus actus interiores sunt causa cæterorum: alio modo prout est actus operans ad sanationem peccati (scilicet modo sacramentali) et non solum dispositive; et sic pertinet ad pœnitentiæ sacramentum: et ita interior pœnitentia non est causa

exterioris, sed effectus vel signatum ipsius. Non enim habet efficaciam operandi contra morbum peccati, nisi ex suppositione propositi exterioris pœnitentiæ, et desiderio absoluteionis. » Ecce quomodo ipsa pœnitentia, seu dolor interior, non ut præcise est actus virtutis, sed ut operans ad sanationem peccati (utique ex opere operato) est effectus sacramenti; atque adeo est res et sacramentum (de hoc enim in illa quæstiuncula loquitur S. Thomas) et hanc efficaciam sic operandi ex opere operato contra morbum peccati (quæ est gratia sacramentalis sanativa) ex Christo habet ex desiderio absoluteionis, quod pertinet ad illum dolorem, prout ordinatur et subiectione clavibus Ecclesiæ.

ARTICULUS VI.

Utrum detur sacramentum pœnitentiæ informe?

I. Quid intelligamus nomine sacramenti informis articulo quarto declaratum est, videlicet non quod caret forma sacramentali absoluteionis (hoc enim non est sacramentum) sed quod caret forma sanctificantis subjectum, id est, ipsa gratia, quæ est effectus sacramenti: et sic inquirimus, an possit dari sacramentum pœnitentiæ, quod in re verum sacramentum sit constans sua materia et forma, careat tamen effectu gratiæ justificantis.

II. Et sumitur fere tota ratio dubitandi ex eo quod in hoc sacramento eadem attritio est materia, seu pars sacramenti, et dispositio, nec potest unum ab alio separari: ergo nunquam stat hoc sacramentum esse validum, quin sit formatum. Patet consequentia, quia non potest esse validum sacramentum, quin constet

materia et forma: ergo si materia, qua constat sacramentum, est dispositio ipsa ad gratiam, repugnat quod sacramentum habeat materiam, et non habeat dispositionem ad gratiam, vel si istam non habet, neque materiam habet, et consequenter non subsistit sacramentum. Antecedens vero probatur;

III. Tum, quia Concilium Tridentinum sess. xiv, cap. iii et iv, non distinguit inter attritionem, quæ est dispositio, et quæ est pars sacramenti: ergo neque nos distinguere debemus, docet enim Concilium: « Quod ea ratione actus pœnitentis sunt partes sacramenti, quatenus ad integritatem sacramenti, et ad plenam et perfectam remissionem peccatorum ex institutione Christi requiruntur. » Non requiruntur autem ad plenam remissionem peccatorum, nisi quatenus sunt dispositio perfecta ad ipsam: ergo ea ratione sunt materia, qua sunt dispositio.

IV. Tum etiam, quia ut attritio sit materia sacramenti, debet esse talis, quod super illam possit verificari forma: absolutio autem a peccatis non potest verificari super attritionem, quæ non est dispositio, quia remota dispositione, non potest de tali subjecto verificari quod absolvitur a peccatis, licet verificetur quod sacramentum absoluteionis illi impenditur, vel quod absolvitur ab obligatione iterum confitendi (hoc enim non est absolvi a peccatis, quia hoc non est remitti peccata) idem autem est absolvi, quod remitti.

V. Tum denique, quia ut attritio sit materia sacramenti debet esse supernaturalis, et detestativa peccati cum ordine ad claves Ecclesiæ, ut articulo iv diximus, sed non amplius requiritur ut attritio sit vera dispositio ad gratiam, quam quod sit detestatio peccatorum ex motivo supernaturali (verbi gratia, ex metu inferni) cum subiectione ad claves

Ecclesiæ, ut sumitur ex Concilio, capite iv citato: ergo idem dolor est dispositio ad gratiam et materia sacramenti.

VI. Propter has rationes aliqui ex antiquis tenuerunt non posse dari sacramentum pœnitentiæ validum et informe, pro qua sententia aliquos canonistas refert Silvester verbo confessio i, §. xxvi, idque sequuntur Major in iv, dist. xvii, quæst. iii, art. ix; Gabriel ibidem quæst. ii; Adrianus quæst. v de confessione, dubio v, et aliqui recentiores probabilem reputant, videturque etiam succurri posse ex S. Thoma in iv, distinct. xxiii, quæst. i, art. ii, quæst. ii in corpore, ubi ponit pro effectu pœnitentiæ: « Remissionem peccati existente contritione, quæ est de essentia sacramenti pœnitentiæ: » ergo sentit sine contritione non salvari essentiam sacramenti; posita autem contritione certum est poni remissionem peccati, quem locum affert pro ista sententia Suarez hic disput. xx, sect. v, num. ii.

VII. Alii oppositam sententiam tenent, et est sine dubio S. Thomæ, qui de hoc facit expressum articulum, et resolvit posse dari confessionem informem, in iv, distinct. xvii, quæst. iii, art. iv, quæst. i. Qui locus correspondet in additionibus ad tertiam partem, quæstione ix, articulo primo. Sequuntur S. Thomam ejus discipuli, et communiter omnes doctores, Paludanus et Richardus eadem distinctione xvii, quæst. viii; Capreolus ibi quæst. ii; Soto in iv, dist. xviii, quæst. iii, art. ii et iii; Cajetanus tomo primo opusculorum, tractatu v, quæst. v; Cano relectione de pœnitentia, quæst. v; Ledesma, Silvester, Navarrus, Covarruvias, quos citat et sequitur Suarez loco citato, et Nugno tom. ii de sacramentis, quæstione ix de confessione, art. i, dubio i, ubi sentit oppositam sententiam esse im-

probabilem. Et præter istos auctores antiquos et classicos, plures ex recentioribus eam communiter sequuntur, et in praxi servatur, quia non iterantur omnes confessiones, de quibus postea cognoscitur aut dubitatur fuisse informes. Unde hanc sententiam nota aliqua vel censura inurere, intolerabilis præcipitatio est.

VIII. Ut rem illam explicemus, suppono ex duplici capite provenire posse quod aliqua confessio sit informis, licet sit valida, scilicet, ex defectu examinis, vel ex defectu doloris, qui dolor (ut supra diximus) requirit respectu præteritorum universalem detestationem de peccatis, respectu autem futurorum propositum efficax evitandi illa. Ex defectu examinis facilius multi credunt et intelligunt sacramentum informe, quia licet examen requiratur ad integram confessionem faciendam, tamen ista integritas regulatur penes diligentiam et curam quam ponimus circa recordationem peccatorum, et vix potest sciri in particulari quanta diligentia et cura sufficiat, ut quis satisfaciat huic obligationi, et sic relinquatur arbitrio prudenti et morali modo facienda.

IX. Res autem istæ arbitrariæ magnam habent latitudinem, potestque aliquando aliquis persuaderi juxta arbitrium suum quod sufficientem fecerit diligentiam, et tamen quod non sit sufficiens coram Deo, et secundum prudentiam; unde cum semper fere possit aliquis esse dubius de sufficientia juxta arbitrium suum facta, si confessio non esset valida, nisi quando in re esset sufficiens, nunquam possent conscientia esse quietæ, quia stante dubio de validitate sacramenti, tenerentur homines repetere illas confessiones, quod esset onus intolerabile, et in tanta hominum multitudine moraliter impossibile; quare

hoc ipso quod Christus Dominus instituit pro isto sacramento materiam dependentem ex arbitrio et diligentia humana, oportuit non regulare illam juxta id quod est in re, et vix potest cognosci, sed juxta id quod modo humano et morali fieri potest, etiamsi aliquando deficiat id quod requiritur ad effectum sacramenti. Quare tota difficultas est circa defectum ex parte doloris, propter rationem datam a principio, quia revera dolor est materia et pars sacramenti, ut sæpe dictum est ex Concilio Tridentino, nec alius dolor institutus est pro materia, quam qui requiritur ut dispositio.

X. Nihilominus respondemus etiam ex parte doloris posse dari sacramentum informe, et assignari debere aliquem dolorem supernaturalem ex motivo, qui sit sufficiens ut sit materia sacramenti, non vero ut sit dispositio ad gratiam. Et fundamentum præcipuum, et quasi a priori est in assignando tali dolore. Potest tamen etiam quasi a posteriori sumi fundamentum conclusionis; tum ex convenientia cum aliis sacramentis; tum ex inconvenienti quod sequitur de obligatione sæpius iterandi confessiones.

XI. Ex convenientia cum aliis sacramentis constat, quia conveniens fuit Christum Dominum instituere alia sacramenta ex materia et forma, quæ posset esse omnibus nota, et non relinqueret sacramenta sub dubio communiter et ordinarie (quod a fortiori currit in hoc sacramento, propter gravissimam obligationem de iteranda confessione, si sacramentum validum non sit) nihil autem est nobis occultius, quam cognoscere et perpendere efficaciam et valorem actuum interiorum, secundum quod requiritur pro dispositione ad gratiam; unde si ex una parte Christus Dominus institueret pro materia hujus sacramenti actus hu-

manos dependentes ex cura et diligentia humana, et ex alia parte vellet quod solum essent materia sacramenti quando re ipsa haberent omnes conditiones requisitas pro dispositione ad gratiam, esset relinquere hoc sacramentum in magna perplexitate; et cum alias sit omnino necessarium ad salutem pro his qui peccant post baptismum, esset tota salus nostra dependens ex magna incertitudine, cum fere nunquam possemus esse certi de sacramento isto poenitiæ valide suscepto, quod non solum pareret scrupulos et inquietudinem, sed etiam ad desperationem videtur cogere.

XII. Et ex hoc noscitur illudmet inconveniens quod proposuimus agendo de defectu ex parte examinis; et S. Thomas proponit loco supra citato in argumento Sed contra, quia quilibet tenetur ad iterandam confessionem invalidam, si quidem tenetur confiteri peccata non confessata; quæ autem invalide confitemur, confessata non sunt, sed si requiritur pro materia confessionis illa attritio quæ in re disponit ad gratiam, et non alio modo, idem est confessionem esse validam et hominem esse in gratia: ergo tantum potest quilibet dubitare de valore confessionis, sicut potest dubitare an sit in gratia: ergo non poterunt assecurari conscientia nisi repetendo et iterando confessiones, quia quoties prudenter dubitatur de validitate confessionis, tenetur quis illam repetere, quia illa peccata reputantur pro dubiis, id est, invalide confessis: hoc autem est gravissimum et intolerabile onus, præsertim in tanta hominum multitudine: unde si in aliis sacramentis conveniens fuit quod possent dari sacramenta valida et informia, multo magis in hoc sacramento id necessarium fuit, propter præceptum confitendi peccata, quod toties urget,

quoties invalide sunt confessata, vel prudenter de eo dubitatur: est autem magnum inconveniens, et scrupulis atque anxietatibus plenum, nunquam posse fideles reddi securos de liberatione ab illo præcepto repetendi confessionem.

XIII. Veniamus ad præcipuam probationem (scilicet, ad assignandum quomodo et quando possit reperiri dolor sufficiens pro materia sacramenti, licet non sit sufficiens pro dispositione ad gratiam) potest autem assignari ex triplici capite, quæ supra diximus requiri ad attritionem formatam. Primo enim requiritur, quod sit dolor supernaturalis: secundo, quod sit universaliter de omnibus peccatis præteritis: tertio, quod sit cum efficaci proposito excludendi peccata de cætero, et cum spe veniæ. Ex primo capite assignant sacramentum validum, sed informe, auctores qui sentiunt non requiri ad valorem sacramenti supernaturalem dolorem, sed naturalem sufficere, licet requiratur supernaturalis ut infundatur gratia: quam opinionem articulo IV exclusimus, et diversos modos illam explicandi, ut quod sufficiat dolor existimatus supernaturalis, sive id proveniat ex ignorantia culpabili, sive invincibili; nam si semel requiritur supernaturalitas doloris ex parte materiæ et institutionis Christi, nihil suffragatur ignorantia, quia materia sacramentorum non regulatur estimatione nostra, sed institutione ipsa prout servatur in re. Quare pro certo relinquimus, non solum ad rationem dispositionis, sed etiam ad materiam hujus sacramenti requiri dolorem supernaturalem, id est, ortum ex motivo supernaturali, et cum ordine et subjectione ad claves Ecclesiæ; qui ordo etiam supernaturalis est.

XIV. Ex secundo ergo capite voluit assignare hunc casum, in quo

sacramentum sit validum et informe pater Suarez hic disput. xx, sect. ix, num. vii, ubi docet, posse hoc sacramentum esse informe ex defectu attritionis, non intensivo, sed extensivo, proveniente ex inculpabili ignorantia; quod est reducere hunc defectum ad defectum integritatis potius quam qualitatis ipsius attritionis, quia videlicet potest pœnitens inculpabiliter confiteri cum attritione aliquorum peccatorum, sed non omnium quæ commisit, et tunc erit validum sacramentum, sed informe, quia ut sit validum sufficit confessio et attritio de omnibus quæ occurrunt memoriæ inculpabiliter: ut autem quis consequitur gratiam, debet attritio esse de omnibus peccatis mortalibus, quæ quis commisit, nam sine pœnitentia interiori nullum mortale peccatum (etiam in sacramento) potest remitti, quantumcumque ex ignorantia inculpabili aliquis non habeat dolorem de tali peccato.

XV. Hæc sententia Suarez valde difficilis est, et contra illam statim se offert difficultas, quia peccata inculpabiliter oblita (id est, quæ diligenter cogitanti non occurrunt) in universum inclusa intelliguntur in confessione, pro quibus fideliter cum propheta dicimus: *Ab occultis meis munda me, Domine*, ut inquit Concilium Tridentinum sess. xiv, c. v; ergo etiam manent inclusa talia peccata oblita in ipsa attritione, qua fit talis confessio. Antecedens est expressum in Concilio; consequentia vero probatur, quia impossibile est aliqua peccata manere inclusa in confessione, et non manere inclusa in attritione, quia illa confessio informatur tali dolore seu attritione; ergo idem est manere inclusa in confessione, et manere inclusa in attritione, cum qua fit talis confessio; sed cum illis peccatis oblitis justificatur homo in tali con-

fessione, quia pro illis dicit propheta: *Ab occultis meis munda me, Domine*: quæ mundatio non fit sine remissione peccatorum; ergo etiam cum tali attritione non extendente se ad peccata oblita nisi virtualiter, justificatur homo.

XVI. Nec valet differentia quam Suarez conatur ponere inter integritatem confessionis et integritatem attritionis, quod integritas confessionis solum est de præcepto, non de necessitate medii; unde quomodocumque satisfiat illi præcepto, confessio manet integra formaliter; pœnitentia autem interior est medium per se requisitum ad remissionem peccati; ergo si respectu alicujus peccati hæc attritio non extenditur, illud non manet remissum, quia non applicatur ei medium per se necessarium. Cæterum hæc solutio nullo modo stare potest cum verbis Concilii, si quidem Concilium non solum admittit quod stante tali peccato oblito post diligentem discussionem manet confessio integra, sed etiam quod habet effectum, si quidem dicit, quod pro illis peccatis oblitis: « Fideliter cum propheta dicimus: *Ab occultis meis munda me, Domine*: » illa autem mundatio de occultis sive oblitis, est peccatorum remissio et justificatio: ergo talia occulta seu oblita manent munda. Vel ergo ad illa extenditur attritio seu dolor, vel non; si non extenditur, ergo sine extensione attritionis non solum datur sacramentum validum, sed etiam formatum, quod negat Suarez, et ruit ejus sententia: si extenditur non formaliter et expresse, quia illa peccata sunt oblita: ergo virtualiter: ergo ad peccata inculpabiliter oblita extenditur virtualiter attritio. Neque est major ratio quod una attritio extendatur et non alia, nam Concilium universaliter loquitur de omni peccato oblito, quod manet inclusum

in confessione et remissum: ergo quæcumque attritio virtualiter extenditur ad omnia peccata oblita: ergo sufficiens est ad remissionem illorum: ergo nunquam ex defectu extensionis confessio est informis.

XVII. Nec potest dici, quod Concilium loquitur solum in casu, quo confessio fit cum contritione, et non solum cum attritione, eo quod contritio cum sit formata charitate, extenditur virtualiter ad omnia peccata, quia amat Deum super omnia, attritio autem non extenditur sic, et ideo indiget formaliter applicari cui-cumque peccato.

XVIII. Sed hæc non est expositio Concilii, sed additio, si quidem Concilium loquitur generaliter de omni confessione, scilicet de illamet, de qua dixerat præcedenti capite: « Quod attritio ad Dei gratiam impetrandam in hoc sacramento disponit, et statim in capite quinto loquitur de eadem confessione, quando fit cum sufficiente examine: ergo sine fundamento restringitur ad solam confessionem factam cum contritione. Sane cum in confessionibus ordinariis longi temporis, in quibus plura sunt peccata mortalia, communiter aliqua maneant oblita, præsertim peccata cogitationum, si ab obtinendam gratiam in talibus requireretur vel contritio formata charitate, vel attritio sine ulla oblivione peccati, vix possemus aliquid sperare de talibus confessionibus, quod maxime retraheret homines ab isto sacramento, et scrupulis ac desperatione circa suam salutem replet, nec putandum est ita coarctasse Christum Dominum viam salutis, ut stante oblivione invincibili de aliquo peccato, non posset per attritionem cum sacramento quis justificari.

XIX. Quapropter alia via assignamus defectum attritionis, cum quod stat sacramentum esse validum, sed

informe: nempe quando attritio est supernaturalis tam ex parte motivi, quam ex parte ordinis ad claves Ecclesiæ; sed tamen vere et realiter non habet efficax propositum excludendi peccata, aut veram spem veniæ, licet ipse id ignoret. Supponimus enim talem hominem adhibuisse sufficientem diligentiam in examine, tum ad recordandum de peccatis, tum ad excitandum dolorem, et omnino esse oblitum naturaliter de efficacia propositi, et spe vera concipienda, tunc enim in re illa voluntas non est sufficiens ad excludendum peccatum, seu disponendum ad illius remissionem, quia efficaciter non vult recedere ab illo, licet ipse id putet ex ignorantia, cum tamen ad talem dispositionem expresse Concilium requirat illas duas condiciones attritionis, nempe quod habeat voluntatem excludendi peccata cum spe veniæ.

XX. Itaque oportet bene notare, quanta subtilitate et discretione locutum sit Concilium de dolore, quatenus est pars sacramenti, et consequenter sufficiens ad validitatem illius (quia quod sufficit ut sit pars sacramenti, sufficit ut sacramentum sit valide constitutum) et de ipsamet attritione quatenus est dispositio ad interpretandum effectum sacramenti, qui est remissio peccatorum, nam cum loquitur de attritione, seu dolore ut est pars et materia sacramenti, solum dicit sess. xiv, cap. iii: « Quod isti actus pœnitentis hac ratione dicuntur partes sacramenti, quatenus ex institutione Christi requiruntur ad integritatem sacramenti, et ad plenam perfectamque peccatorum remissionem: » ubi ly quatenus, et ly hac ratione significant Concilium loqui de partibus sacramenti in sensu formali, id est, sub ea ratione qua sunt partes: ad hoc autem ut sint partes, seu materia sacramenti, non explicat Conci-